

Gnosis gnostilaisissa evankeliumeissa

Pentti Tuominen

Gnosiksen käsite

- Kreikan kielen sana "*gnosis*" tarkoittaa tietoa, tietoisuutta ja tuntemista

Gnosis - sisäinen tietoisuus

- Gnosis voidaan ymmärtää myös "sisäiseksi tietoisuudeksi", sillä gnostikko on läpikäynyt sisäiseen oivallukseen perustuvan prosessin itsensä tuntemiseksi.
- Itsensä tunteminen taas on gnostikkojen mukaan sama kuin Jumalan, ihmislunnon ja kohtalon tunteminen.

Gnostikko

- Gnostikoksi ("tietäväksi") kutsutaan ihmistä, joka kokee saaneensa tiedon todellisuuden perimmäisestä luonteesta.
- Sen vastakohtaksi eli "agnostikoksi" ("ei-tietäväksi") sanotaan ihmistä, joka sanoo, että ihminen ei voi tietää mitään todellisuuden perimmäisestä luonteesta.

Theodotos (140–160)

- Gnostikko on ihminen, joka on ymmärtänyt sielunsa taivaallisen alkuperän
- *"Meitä ei tee vapaaksi pelkkä kaste, vaan tieto siitä, keitä me olemme ja mitä meistä on tullut, missä olemme olleet tai mihin olemme joutuneet, minne olemme matkalla ja mistä meidät on vapautettu, mitä on syntymä ja mitä jälleensyntyminen."*

Monoimus (n. 150–210)

- *“Hylkää Jumalan, luomisen ja vastaavien asioiden etsiminen. Etsi häntä ottamalla lähtökohdaksesi itsesi.*
- *Opi tuntemaan kuka on sisässäsi, kuka tekee kaiken omakseen ja sanoo: “Jumalani, mieleni, ajatukseni, sieluni, ruumiini.”*
- *Opi tuntemaan surun, ilon, rakkauden ja vihan lähteet ... Jos tutkit huolellisesti näitä, löydät hänet **itsessäsi.**”*

Setiläisyys:

Luomistyössä ihmisruumiista tuli pyyteitten hallitsema ja pahuuden alku, sielun aineellinen vankila, josta sielu voi tietoisuuden heräämisen (*gnosiksen*) ja lunastuksen kautta vapautua ja palata jumalalliseen maailmaan.

Setiläisyys:

- Ihmisruumis on aineellinen, mutta sen sisällä on sielu, Valon maailmasta peräisin oleva jumalallisen hengen kipinä – elementti, joka yhdistää ihmisen Todelliseen Jumalaan.
- Lunastuksen keskeisenä edellytyksenä on tietoisuus (*gnosis*) Todellisesta Jumalasta sielun isänä.

Setiläisyys:

- Setiläisten mukaan myös Jeesus opetti tätä tietoisuutta Todellisesta Jumalasta sielun isänä.
- He sanoivat katolisen kirkon sivuuttaneen sen ja pakottaneen tilalle kirkkoisien kanonisoimia muita uskonkappaleita, jotka antavat väärän kuvan Jeesuksesta.

Valentinos (n. 100-165)

- Jakoi ihmiset kolmeen luokkaan, "aineellisiin", "sielullisiin" ja "hengellisiin".
- Vain osa oli syvällisiä, "hengellisiä" kristittyjä, jotka olivat saavuttaneet gnosiksen ja pelastuivat sen avulla.
- Suurin osa kuului "sielullisten" kristittyjen ryhmään, joiden piti pelastuakseen vielä tehdä työtä *gnosiksensa* saavuttamiseksi.

Valentinos:

- Jokainen omasta taivaallisesta alkuperästään tietoisuuden (*gnosiksen*) saanut täyttyi taivaallisesta valosta ja saavutti yhteyden Valon maailmaan.
- *“Vaikka olin saanut perimätietona salaisia opetuksia, oman gnosikseni lähteeksi tuli lopulta eräs oma uskonnollinen näkyni” .*

Valentinoksen oppilas Herakleon (n. 160):

- Ihmiset uskovat aluksi muiden ihmisten todistusten perusteella, kunnes oppivat löytämään totuuden itsestään.

Ptolemaios ja Herakleon:

- Näiden Valentinoksen oppilaiden mukaan kirkkoon kuului kahdenlaisia kristittyjä: hengellisiä ja ei-hengellisiä.
- Jeesuksen sanojen *"monet ovat kutsuttuja, mutta harvat valittuja"* (Matt. 22:14), he selittivät tarkoittavan, että kristittyjen suuri enemmistö olivat niitä "monia", jotka olivat kutsutut, mutta vain ne, jotka olivat saaneet gnosiksen, kuuluivat hengellisinä gnostilaisina "harvoihin valittuihin".

Herakleon:

Esitti symbolisen tulkinnan kirkosta Salomon temppelinä:

- Tavalliset kristityt, joilla ei vielä ollut *gnosista*, palvelivat kuten leeviläiset temppelin esipihalla, varsinaisten mysteerien ulkopuolella.
- Ainoastaan *gnosiksen* saaneet saattoivat mennä sisään "kaikkein pyhimpään" eli siihen paikkaan, jossa "hengelliset palvovat Jumalaa".

Gnostilaiset evankeliumit

- Vuonna 1945 Ylä-Egyptissä Nag Hammadin kaupungin läheltä löytyi 13 papyruksesta valmistettua, nahkakansiin sidottua koptinkielistä kirjaa.
- Löytö sisälsi monia Uudesta testamentista tuttuja kirjoituksia, mutta jotkut kohdat poikkesivat täysin kaikesta tunnetusta kristillisestä perimätiedosta.

"Tuomaan evankeliumi"

Alkoi sanoilla:

*"Elävä Jeesus puhui nämä salaiset sanat,
ja Didymos Juudas Tuomas kirjoitti ne
muistiin"*

"Tuomaan evankeliumi"

- Evankeliumissa opetuslapset kysyivät Jeesukselta, *"minne meidän pitäisi mennä"*
- Jeesus vastasi ainoastaan: *"Ihminen, jossa on valo, valaisee koko maailman. Ellei hän valaise, vallitsee pimeys."*
- Jeesuksen vastaus kääntää kysyjät kohti itseään – ihmisen "sisäiseen valoon" ja sisäiseen kykyyn etsiä oma suuntansa

"Tuomaan evankeliumi"

- Evankeliumissa Jeesus sanoi: *"Teidät pelastaa se, mikä on sisimmässänne, jos tuotte sen esiin. Jos teidän sisimmässänne ei sitä ole, se, mikä teiltä puuttuu, vie teidät tuhoon."*
- Evankeliumi kuvaa *gnosiksen* etsimisen yksinäiseksi ja vaikeaksi prosessiksi, kamppailuksi sisäistä vastarintaa vastaan.

”Tuomaan evankeliumi”

- Evankeliumin mukaan ihmisessä on pyrkimys vastustaa *gnosista*.
- Vastustamista, eli halua jäädä tiedostamattomaan, verrataan haluun nukkua tai olla juovuksissa.
- Evankeliumissa Jeesus sanoi nähneensä, että *”kaikki ihmiset olivat juopuneita ... he olivat sisäisesti sokeita ... tyhjinä tulleet maailmaan ja tyhjinä he aikoivat kerran maailmasta lähteä ...”*

“Tuomaan evankeliumi”

- Evankeliumissa sanotaan, että itsensä löytämiseen liittyy kuohuntaa:
- Jeesus sanoi: *“Älköön ihminen lakatko etsimästä ennen kuin löytää. Kun hän löytää, hän joutuu hämmennyksiin. Hämmennystä seuraa ihmettely, ja lopulta hän hallitsee kaikkea.”*

"Tuomaan evankeliumi"

Evankeliumissa Jeesus kuvaa "Jumalan valtakunnan" muuttuneen tietoisuuden symboliksi:

- *"Tosiasias valtakunta on sekä teidän sisällänne että teidän ulkopuolellanne. Kun opitte tuntemaan itsenne, silloin teidät tunnetaan ja te ymmärrätte olevanne elävän Isän lapsia. Jollette opi tuntemaan itseänne, te elätte köyhyydessä ja olette köyhyys."*

"Keskustelu Vapahtajan kanssa"

- Evankeliumissa opetuslapset kysyivät Jeesukselta, *"mikä on se paikka, johon olemme matkalla"*.
- Jeesus vastasi : *"Pysykää siinä paikassa, jonka voitte saavuttaa."*
- Tämäkin Jeesuksen vastaus kääntää kysyjän kohti itseään.
- *" ... ruumiin valo on sen sisäinen ymmärrys"*

”Totuuden evankeliumi”

Tämä Valentinolainen evankeliumi toteaa, että ihmisen kärsimystä ei aiheuta synti, vaan tietämättömyys:

- *”Tietämättömyys synnytti kauhua ja pelkoa ... Kauhu tiivistyi sumun tavoin niin, että kukaan ei enää voinut nähdä. Tästä syystä erehdys voimistui ...”*
- *Tietämättömyydessä elävät ”ikään kuin he olisivat vaipuneet uneen ja näkisivät painajaista”.*

"Totuuden evankeliumi"

Evankeliumi kuvaa Jeesuksen "tiedon puun hedelmänä":

- *Kristus naulittiin ristinpuuhun, ja hänestä tuli hedelmä, joka johti Isän tuntemiseen [gnosikseen]. Sen syöminen ei aiheuttanut tuhoa, vaan ne jotka sen söivät, saivat tuntea löytämisen riemun. Hän löysi heidät sisimmästään, ja he löysivät sisimmästään hänet.*

”Totuuden evankeliumi”

- Evankeliumissa ristiinnaulitseminen nähdään sisäisen jumaluuden löytämisenä.
- Kanonisoiduissa evankeliumeissa Kristuksen kuolema tulkittiin ihmiskunnan syyllisyydestä ja synnistä vapauttavaksi uhriksi.

"Arvovaltainen opetus"

- Kuvaa sielun matkaa ja sitä kuinka sielu tuli alun perin taivaasta, Täyteydestä, mutta kun se oli heitetty alas ruumiiseen se alkoi tuntea intohimoa, vihaa ja kateutta.
- Tekstissä sielua kehoitetaan etsimään tietoa ja sanotaan, että sielu saavuttaa täyttymyksen, kun se saa tiedon Jumalasta.

"Arvovaltainen opetus"

- Tämä gnostilainen evankeliumi syytti ei-gnostilaisia kristittyjä siitä, että nämä olivat lopettaneet etsimisen *"vaikka sana on julistettu heille ja he ovat kuulleet kutsun"*.
- *"Ne, joilla ei ole tietoa, eivät etsi Jumalaa."*

"Arvovaltainen opetus"

- *Ymmärtämätön ihminen kuulee kyllä kutsun, mutta ei tunne paikkaa, jonne hänet on kutsuttu. Julistus saa hänet kysymään: "Missä on se temppeli, johon minun pitää mennä palvomaan toivoani?"*
- *He eivät ymmärrä, että sielu tuntee toisen, heiltä salatun tien, jonka Jeesus opetti sielulle tiedon [gnosiksen] avulla.*

"Arvovaltainen opetus"

- Evankeliumi käsittää Jeesuksen sanoman rohkaisuksi jatkaa etsimistä: *"Etsi ja tutki teitä, joita sinun tulee kulkea. Mikään muu ei ole tätä parempaa!"*
- *"... järkevä sielu, joka väsytti itsensä etsiessään, sai tiedon Jumalasta. Se vaivasi itseään kysyen ja kärsien ruumiissaan. Uupumukseen asti se kulki ... ja sai tiedon Tutkimattomasta..."*

"Arvovaltainen opetus"

- *"Järkevä sielu haluaa, että se näkisi järjellään, tunnistaisi sukulaisensa ja saisi tiedon juurestaan. Niin se saisi sen, mikä sille kuuluu ...."*

"Suuren Setin toinen opetus"

Tämä evankeliumi ylisti gnostilaisen seurakunnan jäsenten yhteyttä Jumalaan ja toisiinsa:

- *Ystävien ystävyys yhdistää heitä ikuisesti, he eivät tunne minkäänlaista vihamielisyyttä eivätkä pahuutta, vaan heitä yhdistää minun gnosikseni ...*

”Suuren Setin toinen opetus”

Tämä evankeliumi luonnehti gnostilaisia seurakuntalaisia toisilleen yhtä läheisiksi kuin aviopuolisot:

- *He ovat hengelliseen avioliittoon vihityt, sillä he elävät isyydessä ja äitiydessä sekä järjen veljeydessä ja viisaudessa, kuten ne, jotka rakastavat toisiaan hengen yhteydessä*

Gnosis – sisäinen matka (Elaine Pagels)

- "Gnostilaiset olivat vakuuttuneita siitä, että ainoa keino vapautua kärsimyksestä, on tunnistaa ja tunnustaa ihmisen paikka ja kohtalo maailmankaikkeudessa."
- "Gnostilaiset omistautuivat täysin henkilökohtaiselle, sisäiselle matkalle, koska uskoivat, että vastaukset löytyivät ihmisen sisimmästä."